

A. Schipkov "După om. Ideologia și promovarea transhumanismului în lumea modernă"

Despre această analiză

Această analiză reprezintă o critică a ideologiei transhumanismului, care declară posibilă îmbunătățirea naturii umane cu ajutorul tehnologiilor științifice moderne până la realizarea supra-omului (cuvântul "transhumanism" în sine înseamnă "depășirea granițelor antropologice"). Ideea de transhumanism a declanșat în Rusia și în străinătate discuții publice ample despre limitele admisibile ale intervenției în natură și asupra corpului uman – pe scurt, discuții despre bioetică. Aceste discuții se organizează în jurul a două teze. Prima dintre ele este favorabilă necesității îmbunătățirii calității vieții oamenilor prin experimente pe genomul uman, celule și organe. A doua se concentrează asupra constrângerilor de ordin moral și religios la care trebuie supuse aceste experimente căci omul nu poate fi transformat în material de testare. Cele două teze pun așadar în balanță pe de o parte îmbunătățirea calității vieții, iar pe de cealaltă parte morala. Acest mod de a formula lucrurile ne pune în fața unei alternative: dezvoltarea tehnologică depinde de morală, în timp ce morala depinde de tehnologie. Această dezbatere implică și totodată întărește ideea că standardele morale trebuie inevitabil compromise într-o oarecare măsură, că de dragul dezvoltării tehnologice despre care se presupune că servesc binelui omenirii e necesar să trecem dincolo de ceea ce este permis de morală.

Autorii acestei analize consideră că această formulare a problemei este falsă.

Îmbunătățirea calității vieții este în sine o binecuvântare. Nu este însă permisă așezarea calității vieții și a moralei în opoziție una față de cealaltă. Morala este un domeniu independent, nealterabil și autarhic al existenței umane, care nu depinde de timp, de ideologia dominantă sau de standardul tehnologic. Discursul despre morală este un discurs despre veșnicie, iar veșnicia nu trebuie subordonată vremelniceii.

Această analiză nu critică tehnologiile individuale ale transhumanismului și nici nu încearcă să definească limitele "permise" de ingerință a tehnologiei în natura umană, ci se adresează de pe poziția moralei tradiționale împotriva conceptului etic care stă la baza ideologiei transhumanismului.

Până astăzi ideologia transhumanismului a declanșat o serie de discuții teoretice și programe de cercetare practice în cadrul științelor naturale și tehnice. Agenda transhumanismului cuprinde întrebări despre biotehnologie, inteligență artificială, admisibilitatea selecției artificiale, atingerea nemuririi – toate cu privire la omenire. Transhumanismul ca ideologie deschide o nouă pagină în lupta pentru antropologie, pentru puterea de a defini ceea ce este omul.

Complexul de teme legate de transhumanism va fi politizat în mod activ și se va transforma în viitorul apropiat într-un alt câmp semantic permanent pentru confruntările politice și ideologice atât în interiorul Rusiei cât și pe arena internațională, într-o altă sferă a războiului informațional (alte domenii asemănătoare ca mărime în confruntările politice și informaționale sunt lupta pentru conștiința istorică, lupta pentru interpretarea moștenirii ideologice liberale, competiția pentru dreptul de a defini peisajul

ideologic al lumii multipolare viitoare). Una dintre cele mai mari mișcări practice ale transhumanismului este la ora actuală mișcarea LGBT, care dispune de o considerabilă susținere internațională financiară și politică. Operând în interiorul limitelor unei viziuni transhumaniste despre lume, această mișcare modifică fundamental antropologia umană prin renunțarea la imaginea tradițională despre om.

În etapa istorică actuală antropologia constituie unul din câmpurile principale de confruntare ideologică, iar transhumanismul în calitate de moștenitor și urmaș al umanismului secular pretinde să devină unul dintre principalele motoare ale proceselor ideologice moderne. Transhumanismul preia temele antropologice moderne principale și le orientează spre o anumită direcție ideologică prin aceea că oferă un sistem specific de coordonate etice discuțiilor despre valori, morală, natură și despre scopul omului. Transhumanismul încearcă înlocuirea antropologiei, impunerea "post-antropologiei" prin reinterpretarea noțiunii de "om", și deschiderea naturii umane spre toate tipurile de experimente. De aceea este necesar ca discuția despre provocările antropologice ale modernității să preceadă critica transhumanismului.

Ideologia transhumanismului este un apel la utilizarea fundamentelor filozofice ale transhumanismului cu scopul de a sluji utopiei transhumaniste. Cu alte cuvinte, ideologia transhumanismului este o combinație între filozofia transhumanistă și utopie. Noțiunea de "transhumanism" va fi utilizată în această analiză ca sinonim pentru ideologia transhumanistă.

Utopia transhumanismului este o stare a singularității tehnologice aplicată domeniului antropologiei. Se presupune că omul (în acest caz mai adecvat ar fi să se utilizeze termenii transhumaniști de "trans-om" sau "post-om") în această stare va fi în stare să-și modifice propriul corp până la un anumit grad de perfecțiune, va fi în stare să existe la nesfârșit, ba chiar să existe fără un corp sau să controleze mai multe corpuri. Utopia transhumanismului creează o viziune despre viitor în stare să trezească interesul public pentru ideologia transhumanistă. Utopia transhumanistă este fațada și unul dintre instrumentele principale ale propagandei.

Pe de altă parte filozofia transhumanistă este un sistem de opinii și concepte care argumentează logic metodele și mijloacele prin care utopia transhumanistă poate fi atinsă. Funcția filozofiei transhumaniste este practică, ea urmărește construirea activă a viziunii despre lume prin formularea concretă a normelor și valorilor care vor fi ulterior utilizate activ de ideologia transhumanistă.

Din punctul de vedere al informației și al propagandei asupra societății, conținutul utopiei transhumaniste joacă un rol secundar și are doar o legătură indirectă cu prezentul. În contrast, filozofia transhumanismului modelează deja omul după o anumită tipologie. Transhumanismul nu creează un transhumanoid ("ființă transhumană", "ființă post-umană", un om care diferă fizic de omul de astăzi), ci un transhumanist – un om care se simte loial unei viziuni transhumaniste despre lume. Analiza consecințelor ideologiei transhumaniste asupra omului ca membru al societății trebuie să preceadă studiului tehnologiilor specifice de modificare a naturii umane. Aceasta este abordarea urmărită în această analiză.

Un transhumanist reprezintă un tip de personalitate în mod maximal materialistă, este un om în mod maximal antireligios. Sarcina transhumanismului este să creeze un astfel de om. Starea reală de bine a unei astfel de persoane nu este luată în considerare. Pentru transhumanism omul nu este un scop, ci un obiect supus influențelor informaționale pentru a deveni un purtător al acestei ideologii, iar în viitor, un obiect al experimentelor de transformare într-un ”trans-om”.

Ideologiei transhumaniste îi lipsește un aspect social, iar prin acesta se declară liberă de orice responsabilitate față de societatea pe care încearcă să o modeleze. De aceea răspândirea acestei ideologii va duce doar la adâncirea problemelor sociale care există în societatea actuală, în mod special inegalitatea socială.

Premisa principală a transhumanismului, care s-a materializat deja în multe țări, este capacitatea potențială a autodeterminării nesfârșite, o neîngrădită ”căutare a propriului sine” prin modificarea elementelor componente ale propriei identități, inclusiv elemente biologice. Structura societății moderne facilitează implementarea aspectelor sociale ale autodeterminării care se exprimă prin aceea că modele de comportament ale individului sunt înlocuite cu unele care nu aparțin identității naturale. În același timp tehnologiile medicale moderne duc acest mesaj la nivelul modificărilor parțiale sau totale ale caracteristicilor sexuale primare și secundare, ale trăsăturilor feței, culorii pielii sau a fondului hormonal al persoanei.

Una dintre direcțiile practice de stimulare a transhumanismului ca ideologie care facilitează libertatea autodeterminării este postgenderismul. Postgenderismul este o direcție a transhumanismului, a cărui scop este anularea diferențelor dintre persoane la nivel sociocultural și biologic. Mișcarea LGBT este reprezentatul principal al postgenderismului în lumea modernă. Scopul acestei mișcări este modificarea fundamentală a limitelor antropologice în modernitate până în punctul în care concepția despre om devine neclară. Modificarea viziunii despre lume cerută de transhumanism are consecințe care sunt imprevizibile în destructivitatea lor.

În cele din urmă transhumanismul, ca orice ideologie, pretinde să obțină puterea politică și prin această să înceapă influențarea procesului politic decizional, adică să acționeze direct asupra societății.

Obiectul acestei analize: ideologia transhumanismului.

Scopul acestei analize: de a arăta originea istorică și culturală precum și potențialul destructiv al ideologiei transhumaniste la nivel teoretic și practic din perspectiva moralei tradiționale.

Acest scop se va realiza prin rezolvarea următoarelor sarcini:

Identificarea premiselor istorice și culturale ale ideologiei transhumaniste;

Deconspirarea conținuturilor filozofiei și utopiei transhumanismului;

Prezentarea bazei axiologice a ideologiei transhumaniste prin comparația cu normele morale tradiționale;

Ilustrarea interdependențelor dintre teoria transhumanistă și mișcarea LGBT.

Capitolul 1. Umanism și transhumanism. Origine

1. În viziune umanistă omul este sursa moralei și a perfecțiunii de toate tipurile. Orice auto-perfecționare a persoanei își are originea și scopul în persoana însăși și este străină de o morală abstractă. Scopul vieții omului și a istoriei lui în viziune umanistă este asimilarea zeului antic de către om cu mijloace raționale. Conceptul de "supraom", formulat la câteva secole după nașterea umanismului, se bazează pe aceeași idee despre om ca materializare a unei vechi zeități.

Umaniștii Renașterii au produs după filozofie o ideologie. Umaniștii Renașterii nu au inventat doar conceptul abstract de umanism, ci au încercat să scrie și un program de punerea a lui în practică, altfel spus, urmând filozofia au creat din aceasta o ideologie. Imaginea despre lume a primilor ideologi umaniști era deja în cel mai înalt grad elitară – se priveau pe sine ca o nouă putere istorică privilegiată, o aristocrație a talentului și intelectului care se opunea tradiției. Ei nu credeau doar că omul este măsura tuturor lucrurilor, ci și că fiecare om își este lui însuși măsură. Credeau în forțele lor creative și în cea mai înaltă chemare. Această credință a stat la baza ideii despre propria exclusivitate. Ea i-a condus pe umaniști și pe pedagogi la convingerea, că ei înșiși, dar și toți ceilalți oameni trebuie să devină "maturi". Asta înseamnă că ei înșiși puteau decide ce poate fi considerat adevăr. "Definiți normele pentru frumusețe și morală, transformați lumea după propriile dumneavoastră idei și inventați liber propria religie."

2. Umanismul este o ideologie în mod ontologic ostilă tradiției. Umanismul a respins ideea creștină de imperfecțiune morală a omului. Umaniștii au afirmat că fiecare om este prin natura sa întotdeauna frumos, bun și talentat, și doar neștiința și condițiile sociale nefavorabile îl împiedică să dea tot ceea ce este mai bun în el. Tot ei au absolutizat raționalitatea umană și libertatea de alegere. Au ridicat rațiunea deasupra moralei. Cu aceasta a început o reevaluare a eticii tradiționale, care s-a transformat rapid într-o justificare a deciziei libere a omului de a alege răul. Ca o consecință, alegerea conștientă a răului a fost mai valorizată cultural decât alegerea inconștientă a binelui.

Umanismul a reprezentat concepția despre lume a elitelor, a "clasei iluminate" care s-a transformat cu rapiditate într-o ideologie universală și a înlocuit treptat valorile și principiile creștine în civilizația vestică. În secolele 19 și 20 umanismul și-a extins influența în toată lumea și a devenit un model important al globalismului. El și-a creat propriile norme și a înlocuit etica tradițională a religiei în toate domeniile. În cultura creștină noțiunile de "act creștin" și "act moral" erau sinonime. Concomitent cu începuturile iluminismului actele morale au fost redenumite drept "umane" sau "umaniste", ceea ce demonstrează transformarea definitivă a concepției despre lume.

Excluderea eticii tradiționale din spațiul public nu a rămas fără urmări. Primul război mondial a devenit expresia stadiului acut de criza a umanismului. Masacrarea a milioane de oameni a pus sub semnul întrebării afirmația optimistă că omul este bun prin natura sa, iar distrugerea enormă pe care războiul a cauzat-o a contrazis mitul raționalității umane. Cu toate acestea până și cei mai inteligenți erau convinși că fuseseră martorii unei crize a umanității, și nu a umanismului. Nu puteau accepta ideea că motivele crizei se găseau în inadecvarea valorilor umaniste însăși. Erau convinși că izbucnirea crizei se datorează

faptului că valorile umaniste nu fuseseră acceptate de întreaga societate. Prețul pentru această concluzie greșită a fost un alt război mondial. Național-socialismul german a fost o încercare disperată de a resuscita umanismul în formele sale elitare inițiale. Umanismul, care se considera pe sine o întruchipare a virtuții, a combătut epoca medievală și societatea tradițională pe care le-a văzut drept întruchipare a viciului și înapoierii. El a încercat să distrugă tradiția pe care a considerat-o drept dușman al modernității și progresului. Urmând aceeași logică dihotomică, național-socialismul a opus națiunea germană celorlalte națiuni pe care le-a considerat ”înapoiate”, care ar fi trebuit să piardă în competiția cu națiunea germană și să fie distruse.

Înfrângerea național-socialismului a pus problema necesității reformulării ideilor de bază ale ideologiei umaniste cu scopul de a împiedica formarea ideii de umanism tolerant față de genocidul popoarelor. Odată cu adoptarea ”Declarației universale a drepturilor omului” în 1948 criza umanismului a fost pusă ”în așteptare” – acest moment a constituit punctul de plecare al unui nou consens umanist. Această declarație sublinia că omul, în exercitarea drepturilor și libertăților sale, poate fi supus unor restricții dacă satisfacerea ”cerințelor juste ale moralității” o impune. Sursa acestei moralități nu a fost totuși niciodată precizată. Susținătorii valorilor liberal-umaniste fie nu-și mai amintesc că morala trebuie să restricționeze în mod natural libertatea, fie confundă morala cu libertatea: ”ceea ce promovează libertatea este moral, ceea ce îngreșește libertatea este imoral”. Declarația din 1948 a livrat și prima formulare modernă a noțiunii de demnitate umană.

Conform acesteia demnitatea este ceva ce are fiecare om de la naștere și care nu poate fi pierdut, un fel de valoare universală a omului. În felul acesta demnitatea a devenit un înlocuitor secular pentru noțiunea creștină de imagine a lui Dumnezeu în om, care nu poate fi în desfigurată sau alienată.

3. Transhumanismul reprezintă încercarea umanismului de a ieși dintr-o criză prelungită.

Ideologii transhumanismului au încercat să scoată umanismul din criză nu prin schimbarea bazei ideologice a învățaturii sale, ci prin modificarea viziunii despre natura umană însăși, prin crearea unei noi antropologii. Antropologia umanistă nu fost niciodată statică: astfel, antropologia iluministă diferă de cea renescentistă și de învățătura transhumanistă a secolelor 20 și 21. Cu toate acestea a avut întotdeauna o abordare neschimbată: toate formele de umanism definesc un anumit tip de ideal laic și o imagine despre om căreia toți trebuie să se supună.

Și transhumanismul a vrut să definească o nouă imagine despre natura umană, dar ea poate fi considerată umană doar ca origine. Tipologiile definite de ideologi transhumaniști individuali pot diferi între ele, dar ele se bazează pe același principiu. Tot la fel cum și reprezentările omului ideal imaginate de renescentiști sau iluminiști diferă între ele, dar au o bază comună.

Transhumanismul este parte a unui proiect umanist mai mare, care se poziționează antagonic față de tradiție, pentru că el preia principiul de bază al umanismului – antropocentrismul, și aplică metoda principală a acestuia – negarea tradiției.

4. Momentul inițial în care transhumanismului devine parte a vieții publice este postgenderismul, un concept ideologic care are drept scop ștergerea diferențelor dintre sexe. A început în anii 1960 sub forma luptei ”minorităților sexuale” pentru drepturile lor și concomitent cu izbucnirea protestelor antirasiste. Umanismul târziu, din care se trage transhumanismul, a interpretat învățătura despre drepturile omului și libertăți într-un mod propriu. În lumea modernă drepturile minorităților au devenit prioritare în fața drepturilor majorității. În deceniile de după 1960 minoritățile naționale, feministe și minoritățile sexuale se bucură de un tratament preferențial substanțial. Politica oficială de liniștire a minorităților, implementată în țările vestice, a fost denumită multiculturalism. Teoria multiculturalismului presupune garantarea unei serii de drepturi exclusive în funcție de apartenența la o anumită gruparea socioculturală – ”o minoritate”.

Nu orice grupare socioculturală poate dobândi statut de minoritate. Pentru a dobândi acest statut trebuie îndeplinite două condiții: a fi diferit și a fi persecutat (cândva, în trecut sau în prezent). A fi diferit este criteriul care desparte minoritatea de o majoritate, și este sursa mândriei care trebuie afirmată public spre confirmarea statutului deținătorului. În țările vestice apartenența unei persoane la gruparea LGBT reprezintă auto-confirmarea persoanei în calitatea ei de a fi diferită și îi permite acesteia să pretindă drepturi suplimentare față de exponentul majorității sociale. Persecutarea minorităților este un mecanism important pentru legitimarea privilegiilor. Obținerea de privilegii este văzută ca o compensare a faptului că într-o epocă istorică trecută aparținători ai minorităților au fost persecutați și discriminați din cauza diferențierii lor față de majoritate.

În politica reală actuală politica multiculturalismului împreună cu postgenderismul cu care se aliază constituie mecanismul de implementare practică a ideilor transhumaniste. Scopul acestui mecanism este libertatea de a-ți defini propria identitate, care aici este dusă la extrem, și care include dreptul de a-ți alege propriul sex, rasă, vârstă, cultură, principii morale și momentul morții.

Capitolul 2. Originea filozofică a transhumanismului: între filozofia imanenței și postmodernism

1. Transhumanismul are un loc special între ideologiile cvasi-religioase care au apărut în mediul postmodern. Transhumanismul urmărește transformarea ontologică a societății umane și a persoanei. Ca atare, acest fenomen trebuie evaluat din perspectiva culturii tradiționale și a normelor morale. Transhumanismul este strâns legat de criza lumii moderne. Modernismul nu a reușit să-și păstreze poziția programatică a raționalizării totale și a transformării după model științific a întregii culturi și societăți. Acest lucru a dus în a doua jumătate a secolului 20 la accelerarea unui alt proces – acela al fragmentării culturale, exprimate prin validarea pluralității normelor și valorilor. Această fragmentare, dezintegrare a modernismului, a fost numită postmodernism. Cu toate acestea postmodernismul este o ideologie distructivă, nu numai prin metoda, ci și prin efectele pe care le are asupra societății. Apariția noilor soluții în domeniul comunicațiilor electronice ar fi trebuit să mărească proporțional capacitatea oamenilor de a comunica între ei și prin aceasta să întărească relațiile

interumane în societate. Atitudinea socioculturală a postmodernismului a devalorizat aceste realizări, ceea ce a dus la un efect advers. Rezultatul dezvoltării mijloacelor de comunicare, a mijloacelor media și a tehnologiei informațiilor a fost impunerea solipsismului colectiv în societatea modernă. Este vorba despre o stare a înstrăinării reciproce a viziunilor despre lume – atât a indivizilor, cât și a grupurilor sociale mai mari – subculturi care există concomitent într-un singur spațiu informațional; este o stare a izolării omului față de sine, față de sentimentele, preferințele sale, o stare care se intensifică odată cu dezvoltarea comunicațiilor electronice. Există și alte efecte negative ale postmodernismului cum ar fi intensificarea duplicității și a speculației în cultură. Acest lucru nu a dus numai la pluralismul normelor și valorilor, ci și la impunerea relativismului în relație cu orice fel de cunoaștere, la eliminarea oricăror criterii obiective. Postmodernismul este anti-ierarhic. Ca urmare, toate valorile care nu depind de criteriul prețului pieței vor fi considerate ”totalitare,, și ”arhaice”. Cultura postmoderna împiedică astfel construirea unei societăți drepte și morale.

Dezintegrarea spațiului sociocultural comun se desăvârșește în diverse direcții și este însoțită de o serie de procese importante. În sfera religioasă a lumii vestice religia tradițională este marginalizată în mod artificial, iar aceasta e însoțită de o creștere a animozității față de creștini. Religia tradițională însă, nu e înlocuită de dogme laice și pozitivistice ci de alte forme de religiozitate – învățături religioase și cvasi-religioase. După desacralizarea culturii urmează de-raționalizarea ei. Această situație a dus la intensificarea tendințelor neopăgâne și neognostice.

2. Din punct de vedere psihosocial transhumanismul reprezintă relativizarea identității și a autodeterminării omului – disoluția omului într-un număr de identități separate. Elementele identitare sunt înstrăinate, ele nu mai corespund normelor și valorilor culturale. În acest fel, individul devine liber să combine elemente ale identității sale, ceea ce îl transformă într-un spațiu al experimentării. Această libertate a autodeterminării pe care transhumanismul o promite este totuși iluzorie: în primul rând elementele identitare sunt modelate de mediul sociocultural și puse la dispoziția individului într-o formă prefabricată; în al doilea rând procesul formării și combinării acestor elemente este cumva controlat de subiecții puterii. În viitor transhumanismul va duce la comercializarea proceselor de autodeterminare, la impunerea controlului asupra caracteristicilor personale fundamentale, a atitudinilor, intențiilor (cum ar fi sexul, rudenția, dezvoltarea culturală) prin structuri care definesc procese de piață.

Din punct de vedere istoric și cultural transhumanismul nu oferă doar o imagine diferită despre om în comparație cu umanismul, ci presupune și o transformare a acestuia. Toate elementele constitutive ale individualității sunt în interiorul transhumanismului opționale. O definiție generală, universală a omului care poate fi dată de răspunsul la întrebarea ”Ce este omul?”, presupune că omul universal ar trebui să aibă o anumită serie de caracteristici fundamentale, ceea ce însă contrazice conceptul transhumanist. Astfel, atribute ”universale” de tipul drepturilor, libertăților sau a posibilității de alegere își vor pierde

mai târziu valabilitatea. Transhumanismul respingerea ideea fundamentală de personalitate indivizibilă cu drepturi "naturale" înnăscute și cu posibilitatea de a face alegeri în plan social.

3. Transhumanismul este rezultatul natural al dezvoltării imanentismului și a acțiunii acestuia de deconstrucție a imaginii tradiționale despre lume. Sistemul științific dominant în cultura modernă se bazează pe principiul secularismului. Acest tip de cunoștințe poate fi denumit ca fiind imanentist.

El se bazează pe împărțirea forțată a lumii într-o parte imanentă (seculară) și una transcendentă (religioasă). În același timp cultura imanentă (liberal-umanistă) încearcă să marginalizeze toate elementele transcendente din domeniul cultural.

O serie de cercetători contemporani și critici ai liberalismului consideră că rădăcinile imanentismului se regăsesc în nominalismul medieval. Ei sunt de părere că filozofia vestică, sub influența nominalismului a denaturat noțiunea de "Dumnezeiesc". Universalitățile (noțiuni generale, idei) au fost echivalate de către nominaliști cu generalizările formale, ceea ce făcut ca domeniul transcendenței, care îmbracă lumea cu integritate și sens, să fie rupt în mod artificial de lumea obiectelor și a fenomenelor. Epocile ulterioare au cultivat imaginea unei lumi izolate, închise în sine. Transcendentalul, "Dumnezeiescul" s-a dovedit a fi "indiferent" față de imanență, lumesc. De aici filozofia europeană a concluzionat existența și dezvoltarea obiectelor și fenomenelor din sine însele. Consecința a fost perceperea rațiunii ca rezultat al evoluției materiei moarte și a omului ca urmaș al animalelor.

Nominalismul a distrus viziunea holistică asupra lumii care era caracteristică conștiinței pre-seculare și a direcționat-o spre un mod de gândire dihotomic și antinomic. A apărut o fragmentare a științei, în mod special împărțirea în laic și religios. În domeniul epistemologic acesta a dus mai întâi la o izolare și ulterior la o sacralizare a raționalității. Iar în domeniul antropologiei – mai întâi la emanciparea "personalității libere" de Dumnezeu și legile morale și mai târziu la fragmentarea și dezintegrarea omului (transhumanism).

4. O ilustrarea a originilor imanentiste ale transhumanismului o reprezintă literatura new age. Un exemplu în acest sens este legenda doctorului Faust. Potențialul metaforic al motivului literar al legendei lui Faust este atât de mare, încât a impus în lexiconul gânditorilor de la sfârșitul secolului al 19-lea și începutul secolului 20 termeni ca "tip de cultură faustiană" sau "civilizație faustiană". Aceste noțiuni reflectă pasiunea pentru știință de dragul științei și stăpânirea posibilităților fără scopuri mai înalte. În faustianism este vorba despre cunoașterea și stăpânirea lumii la care omul trebuie să ajungă cu orice preț. Noțiunea de faustianism a fost folosită pentru acest mod de a privi lumea, pentru că Faust încheie un pact cu Mefistofel de dragul acestei cunoașterii și a acestei puteri.

Pe un nivel mai adânc al percepției faustiene, în spatele cadrului tehnocratic, se află concepții gnostice: tabuizarea adevărului, cunoașterea ascunsă, adevărul ca soartă a "celor aleși", corelația directă dintre numele și proprietăților lucrurilor și natura lor ascunsă, conceptul de "limită" – a liniei nevăzute, a cărei

depășire se presupune că ar duce direct la adevăr (peste această linie adevărul este revelat), mitul încălcării ”interdicției,, ”Limita” este ceea ce tănuiește, ceea ce desparte ce poate fi știut de ceea ce nu poate fi știut, ceea ce este comun de supranatural. A privi cunoașterea ca fiind ceva în afara acestei lumi, ceva supranatural demonstrează asemănarea dintre gândirea gnostică și nominalismul medieval care a despărțit pe Creator de creație.

Legenda lui Faust a fost găsită inițial într-o carte populară din secolul al 16-lea. Acolo se povestește despre doctorul Faust, un vrăjitor și vraci care uluia oamenii, prin cunoștințele sale profunde și arta magiei. Într-o prelucrare ulterioară Faust a devenit personificarea omului de tip new age care vrea să cerceteze secretele acestei lumi cu orice preț. Mefistofel (dracul) a devenit o metaforă pentru puterile supranaturale, pentru cunoștințele și destinele superioare care încercă să subjuge sufletul omenesc. Ideea de știință interzisă este strâns legată de motivul atât de iubit de reprezentanții romantismului german în modernitate, motivul pactului cu diavolul.

Analogii mai vechi cu legenda lui Faust sunt povestirile populare și literare despre golem și alți monștri asemănători omului, pe care omul i-a creat cu ajutorul cunoștințelor interzise din materia neînsuflețită dar care, prin aceasta, au adus totodată răul în lume. Acești monștri lasă impresia unor oameni artificiali, manipulabili care au fost aduși la viață de cunoștințele iresponsabile ale creatorilor lor.

Abordarea transhumanistă a identității umane se bazează pe ideea construcției artificiale și arbitrare a persoanei umane și este o versiune modernă a creației artificiale a vieții – analog creației golemului. Conform ideologiei transhumaniste, ”noul golem” nu este creat din lut, ci chiar dintr-un om. Transhumanismul adoptă atitudinea faustiană față de știință (biotehnologie), care pretinde de la om să acționeze împotriva propriei lui morale și conștiințe.

5. Transhumanismul este rezultatul fragmentării cunoașterii, deviația ideologică care rezultă din despărțirea artificială a domeniilor imanent și transcendent. Falsitatea acestei împărțiri poate fi înțeleasă atât la nivel social-umanitar cât și la nivelul științelor naturii. Umanismul secular s-a străduit să creeze omul absolut imanent și materialist și să elimine orice aspect spiritual al existenței sale.

În felul acesta umanismul a privat omul de orice simț pentru sfințenie și de speranța nemuririi într-o altă lume (transcendentă). Apoi umanismul însuși s-a transformat într-o religie și a ”îndumnezeit” omul materialist și lumea lui înconjurătoare imanentă prin ideea de ”supra-om” și a ideii de nemurire artificială. Pretenția este că sensul vieții omului ar putea fi acela că viața nu are sens. Însă elementul de construcție al sistemului se află întotdeauna în afara și nu în interiorul lui. Cu toate acestea cultura umanistă a făcut tot posibilul să ignore acest fapt. Interpretarea umanistă a persoanei ca fiind autonomă (adică imanentă) s-a făcut concomitent cu distrugerea viziunii tradiționale despre lume și a valorilor morale tradiționale (creștine). Acest proces a dus la o acumulare de contradicții și la o criză culturală acută: cultura seculară a realizat că omul a rămas o ființă religioasă și nu se încadrează în limitele ei. Transhumanismul a găsit soluția acestei contradicții în deconstrucția antropologiei ca domeniu al

științei, care este necesară pentru crearea unei ființe în mod fundamental nouă – ”o ființă transhumană” care să se potrivească imaginii imanentiste despre lume.

O serie de cercetători care se ocupă cu studiul discursului imanentist, caracterizează creștinismul tradițional ca ”discurs magistral” sau ”discurs primordial”. În interpretarea lor discursul imanentist, altfel spus, discursul modern și postmodern nu este opusul, ci o versiune distorsionată (”eretice,,) a discursului original creștin. Din această perspectivă viziunea liberal-umanistă asupra lumii este doar o ”lectură incompletă” sau o ”construcție neterminată” a scrierii și tradiției. Interpretarea și lectura incompletă duc mai întâi la o ruptură cu creștinismul și, ulterior la creștinofobie. Educația pozitivistă a înlăturat o mare parte din viziunea tradițională, dar nu a fost în stare să înlătore complet nevoile religioase ale persoanei. Prin aceasta viziunea imanentistă a căpătat trăsături cvasi-religioase în modernitate, în timp ce declinul și auto-deconstrucția ei pot fi percepute foarte clar. Gândirea modernă nu a reușit eradicarea mitului: un mit nu poate fi distrus, dar poate fi înlocuit de altul. În cultura modernă se constată că mitologia pozitivismului e pe cale să fie dizolvată.

6. Dacă omul este imanent, ”emancipat”, despărțit de Dumnezeu și încetează să se mai considere chipul și asemănarea lui Dumnezeu, atunci începe dezintegrarea sa graduală. Ideologii iluminismului au ales din ceea ce constituia imaginea completă a omului un singur aspect – rațiunea – pe care l-au absolutizat ca fiind fundamentul primar al personalității. Pozitivității au redus rațiunea exclusiv la rezultatele științifice. Iar în a doua jumătate a secolului 20 (în cultura postmodernă) s-a trecut la interpretarea rezultatelor științifice ca fiind ”încărcate ideologic” și ”totalitare”. Ideea existenței a trei metode de cunoaștere egale – științifice, estetice și religioase s-a impus. Cu toate acestea metoda științifică ocupă un loc special între ele, întrucât ea este sursa principală a adevărului și normativității în societatea secularizată. Totuși procesul de fragmentare a continuat până în sfera auto-definirii, a procesului de autoidentificare, de autodeterminare a personalității. În felul acesta a fost creată baza pentru nașterea ideologiei transhumanismului.

Astăzi discursul imanentist împreună cu secularismul, umanismul și raționalismul se mișcă la nivelul auto-deconstrucției și a negării de sine. Din momentul în care imanentismul a început să piardă raționalismul ca trăsătură fundamentală s-a trecut în paradigmă postmodernistă, eclectică, cu ruperea oricăror legături intra-sistemică. Post-secularismul înlocuiește secularismul, și transhumanismul înlocuiește umanismul.

Transhumanismul dizolvă individul în combinații arbitrare de ”elemente identitare” (de exemplu genul), astfel el pierde substanță și devine un construct. Prin aceasta noțiunea de identitate pierde din ce în ce mai mult rudenie semantică cu noțiunile de ”față” și ”personalitate” și se apropie din ce în ce mai mult de cuvântul ”rol”. Individul hibrid construit, ”post-individul” se dovedește a fi un set de astfel de ”roluri” din care se construiește o identitate de tip puzzle. Etimologia latină a noțiunii de ”individ” (lat. *individuum* = indivizibil) ne permite să definim post-individul ca fiind ”post-indivizibil”, adică ”divizibil”.

Decăderea și degradarea individului este urmarea logică a impunerii și ulterior a auto-deprecierii viziunii secolar-umaniste asupra lumii, întrucât aceasta a avut de la bun început un potențial nihilist, auto-destructiv și prin negarea tradiției și a ”centrului” transcendental.

În ideologia transhumanistă nu există trăsături durabile și stabile ale ”omului în general”. Atributele care au fost admirate ca părți integrale ale personalității autonome: libertatea, drepturile, colectivitatea biologică, atributele socioculturale sunt puse sub semnul întrebării. Motivul pentru care acest lucru se întâmplă este că odată cu dezintegrarea personalității devine neclar cui aparțin aceste atribute, cine se auto-definește și se construiește. Omul ca întreg se pierde, rămâne doar unitatea de imprezibilitate. Imprecizia ființei umane în transhumanism duce la dezumanizare și la sfârșitul antropologiei.

Capitolul 3. Transhumanismul în calitate de catalizator pentru consum în societatea modernă

1. Postmodernismul este rezultatul evoluției modernității care a dus la societatea de consum și la ideologia transhumanistă. Din punct de vedere cultural prezentul reprezintă apogeul modernității (”marea modernitate”, ”Prezentul”), o epoca ce include Renașterea, epoca modernă, epoca luminilor și epoca contemporană. În toată această perioadă secularismul a constituit principiul de bază al societății și culturii. Punctul culminant al modernității a fost atins în perioada de la sfârșitul secolului al 19-lea și începutul secolului 20 când mulți oameni de știință și filozofi erau de părere că raționalismul secolar va marginaliza curând cele câteva resturi ale gândirii religioase din oameni și societate, și va stăpâni în totalitate cultura umană. Secolul 20 însă a demonstrat că raționalitatea și metodele științifice de percepție a lumii au limitele lor și că acest mod de gândire nu poate trece peste anumite linii. În a doua jumătate a secolului 20 modernitatea a intrat într-o criză acută – postmodernitatea (postmodernismul). Postmodernismul nu este o stare stabilă a societății umane și a culturii, ci un stare intermediară, un punct de bifurcație. Postmodernismul nu este o ”eră nouă” sau ”sfârșitul istoriei”. El este acel moment al modernității de la care începe procesul de auto-deconstrucție.

Formele sociale și politice caracteristice societății moderne se păstrează în linii mari și în postmodernism. Statul național rămâne în continuare unitatea de bază a structurii politice, deși este supus unei anumite presiuni din partea ideologiei globalismului și a regionalismului. Secularismul este în continuare un principiu ancorat în constituția puterilor conducătoare ale lumii, cu toate că a existat o ruptură sub forma consolidării religiilor tradiționale și netradiționale din lume. Formal încă se admite că oamenii au aceleași drepturi, cu toate că în practică au fost legalizate noi forme de discriminare (de exemplu discriminarea pozitivă). Totuși, aceste domenii se erodează activ sub influența noilor valori, și asta ne permite să afirmăm că postmodernismul este axiologic vestitorul unei noi ere. Noțiunile cheie ale modernității, definiția statului, locul religiei în societate, ideea de om au fost preluate în postmodernism, dar înțelesul lor s-a modificat considerabil. Postmodernismul reprezintă prelungirea modernității la nivel instituțional. Concomitent se observă o devalorizare treptată și o degradare a normelor și valorilor modernității la nivel sociocultural și politic.

Baza valorică a modernității este umanismul, un complex de idei care se sprijină pe ideea de om ca valoare supremă, ”măsură a tuturor lucrurilor”. Ideea de om ca valoare supremă nu a fost pusă niciodată în practică și a rămas mereu la nivelul intențiilor virtuozitate. Această discrepanță dintre teorie și practică a dus în cele din urmă la pierderea valabilității teoriei însăși. Consecvent, în postmodernism omul a încetat să mai fie scop în sine și a început să se transforme în mijloc spre atingerea altor scopuri. Un pas important în această direcție a fost trecerea societății moderne de la ”societatea bazată pe producție” la „societatea de consum”. În ceea ce privește producția și tehnologia lucrurile nu s-au schimbat fundamental: fabricile și anexele nu au încetat să producă mărfuri, iar oamenii le-au achiziționat în continuare. Însă interpretarea acestui proces s-a schimbat: societatea bazată pe producție căuta să satisfacă nevoile naturale ale oamenilor în timp ce societatea de consum încearcă să stimuleze noi nevoi în oameni pentru a-i forța în felul acesta să consume cât mai mult. Omul a încetat să mai fie un scop al modernității, a devenit un mijloc, iar modernitatea a acceptat acest lucru transformându-se în postmodernism. Sub aspect axiologic aceasta înseamnă re-nașterea umanismului într-o nouă formă, postmodernismul sau ideologia transhumanismului, a cărei caracteristică fundamentală este aceea că omul devine din scop mijloc spre atingerea altor scopuri.

2. Transhumanismul modernizează societatea de consum într-un mod în care omul însuși devine obiect al consumului. Apologeții societății de consum propun ca viața omului să fie îmbunătățită prin consumul diverselor realizări tehnice. Procesul de producție este structurat în așa fel încât omul este în primul rând un mijloc de realizare a profitului. În mod similar se întâmplă în cazul transhumanismului: în timp ce el pretinde că eliberează omul de suferință prin îmbunătățirea trupului și depășirea limitărilor naturale, ideile transhumaniste creează o piață gigantică pentru mărfuri și servicii. Transhumanismul este văzut de către ideologii săi ca un proiect vizionar de lungă durată care urmărește ridicarea societății de consum la un nou nivel concomitent cu păstrarea principiilor existente ale dezvoltării economice globale. Totodată câștigul firmelor care oferă servicii de modificare a corpului uman va atinge noi cote. Dacă în trecut omul consuma imagini ale obiectelor și fenomenelor, în societatea transhumanistă obiectul principal al consumului îl constituie imaginea despre sine a omului însuși. Sau, într-o exprimare creștină, obiectul consumului este dat de gradul de distorsionare al imaginii omului, gradul de înstrăinare al omului de starea de normalitate.

În societatea modernă consumul este mult mai puțin un proces de utilizare al acestui sau al altui obiect în scopul pentru care a fost creat, ci o demonstrație a consumului, a consumului imaginii obiectului. Pentru a facilita un asemenea tip de consum e necesar ca imaginea unui obiect să capete existență de sine stătătoare și nu e permisă reducerea imaginii la valoarea utilitară a obiectului pe care îl reprezintă. Pentru ca omul să poată consuma această imagine, e necesar ca acesta să fie înstrăinat de obiectul material. Similar se petrece și cu imaginea despre sine a omului. Pentru a-și consuma imaginea (și a o construi) e necesară separația omului de imaginea sa despre sine, el trebuie să o obiectiveze. Această

stare de înstrăinare a omului nu este normală. Dacă omul rămâne în această stare își pierde unitatea stării de conștiință, sinele său, identitatea sa.

3. Transhumanismul amplifică rolul consumului ca practică cvasi-religioasă. Symbolismul utilizat de concernele care produc aparate electronice, mașini și alte obiecte obișnuite trezește în mulți oameni sentimente similare în intensitate cu sentimentele religioase. Consumul nu satisface doar stima de sine, ci dă și un sens în viață. Consumul diverselor imagini despre sine pe care și le construiește omul sau apelul la servicii moderne de modificare a corpului și a naturii pot da sens pentru întreaga viață și se pot transforma în cel mai important scop spiritual al omului.

Atitudinea religioasă legată de consum este una din manifestările imanentismului, a sacralizării obiectelor și fenomenelor imanente (a celor pământești, de aici). Construcția societății pe principiile imanentismului a fost rezultatul procesului de secularizarea și a rupturii culturii vestice de cultura creștină. În felul acesta imanentismul creează propriul său cult secular și credințe (credința în progres, credința în om, etc.) Consumul s-a transformat în ultimele decenii într-o răspândită practică imanentă cvasi-religioasă. Ideologiei transhumanismului îi revine sarcina să consolideze acest cult, să-i inspire o nouă viață. Perfecționarea trupului și consumul imaginii acestuia este văzută de transhumanism ca fiind cea mai importantă practică spirituală a sa, mult mai importantă decât consumul de obiecte materiale.

4. Transhumanismul pretinde să definească norme noi în societate. Din perspectiva umanismului liberal viața și bunăstarea fizică a persoanei reprezintă bunurile cele mai de preț, cărora ar trebui să se subordoneze întregul parcurs al vieții omenești, toate idealurile și eforturile. Din această perspectivă trupul omului este omul însuși.

În această abordare orice îmbunătățire a trupului, întărirea sănătății este percepută ca cea mai înaltă atitudine morală, iar ceea ce lezează sau chiar reduce viața are o conotație negativă. Pentru omul care gândește în paradigmă umanistă, transhumanismul nu reprezintă doar un fenomen normal, ci și unul moral pozitiv.

De aceea neglijarea practicilor transhumaniste sau chiar combaterea lor activă sunt percepute în societatea transhumanistă ca aflându-se la limita moralității și asociale și pot deveni pe termen lung fapte criminale. Consecvent, refuzul personal de a utiliza un telefon mobil sau Internetul în societatea modernă sunt considerate dovezi ale unui comportament la limită.

În mod asemănător a restricționa ca părinte accesul copiilor la tehnologiile moderne poate fi văzută legal ca o formă de violență, cu toate că există conținuturi în domeniul tehnologiei telecomunicațiilor care sunt nepotrivite pentru copii. În societatea modernă utilizarea tehnologiei telecomunicațiilor a devenit normalitate și este premisa unei vieți sociale depline pentru marea majoritate a oamenilor. Această analogie sugerează că în viitor, când ideologia transhumanismului s-a impus, vom ajunge în punctul în care posibilitatea de a nu-ți modifica corpul, de a refuza aceste modificări pentru sine și pentru proprii copii devine un privilegiu.

5. Transhumanismul în calitate de catalizator pentru cererea de tehnologie în societatea modernă de consum. Sub aspect socioeconomic transhumanismul nu reprezintă sfârșitul societății de consum, ci intrarea ei într-o nouă fază. Transhumanismul cere în continuare tehnologizarea continuă a vieții umane, cu singura diferență că nu se mai referă la obiecte în afara omului, ci la corpul uman însuși. Între timp anumite aspecte ale transhumanismului, cum ar fi dorința de prelungire a vieții au devenit pentru o mare parte a elitei un scop dezirabil. Dezvoltarea anumitor tehnologii este însă posibilă doar atunci când există o cerere pentru ele. Pătrunderea ideilor transhumaniste prin intermediul modelelor de tot felul poate fi un mijloc eficient de a stimula această ideologie în rândul majorității populației și poate crea nu doar cererea pentru asemenea tehnologii, ci și terenul pentru testarea lor concretă.